

ГУМАНІТАРНА ПАРАДИГМА В ЗМІСТІ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

КОСТРИЦЯ Н. М., доктор педагогічних наук, професор кафедри української та класичних мов Національного університету біоресурсів і природокористування України

У статті гуманітарна парадигма розглядається як множина теоретичних положень, ідей та переконань щодо розуміння освіти як феномену культури. Орієнтація нової педагогічної моделі на принцип культуровідповідності в постановці та вирішенні освітніх проблем зумовила виникнення концептуальних ідей щодо збагачення змісту аграрної освіти культурно-історичними та етнокультурними смислами.

Парадигма, гуманітарна культура, природнича культура, народні традиції, етнокультурний ландшафт, гетерогенний культурний простір.

В статье понятие «гуманитарная парадигма» рассматривается как множество теоретических положений, идей и убеждений относительно понимания образования как феномена культуры. Ориентация новой педагогической модели на принцип культуропроводности в постановке и решении образовательных проблем обусловила возникновение концептуальных идей по обогащению содержания аграрного образования культурно-историческими и этнокультурными смыслами.

Парадигма, гуманитарная культура, естественная культура, народные традиции, этнокультурный ландшафт, гетерогенный культурное пространство.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми духовного життя в Україні сьогодні ускладнюються міжкультурним характером сучасного суспільства, під яким ми розуміємо співіснування різних культур та різних національних, етнічних, релігійних груп населення, які мешкають поряд і підтримують відкриті стосунки, взаємодіють між собою, визнають спосіб життя та цінності один одного. Варто зазначити, що формування культурного суспільства та культурної людини ґрунтується як на на-

ціональній ідентифікації особистості, так і культурі міжетнічних відносин, яка проявляється в шануванні інтересів, прав, самобутності різних народів, готовності й умінні особистості жити та працювати в поліетнічному середовищі. Необхідним є розвиток також планетарної свідомості, яка містить почуття єдності й унікальності життя на Землі, передбачає повагу до всіх народів, їхніх прав, інтересів і цінностей. Цінність таких відносин, усвідомлення їх необхідності та цілеспрямованого розвитку особистості в напрямі міжкультурної толерантності є найважливішим завданням сучасної освіти.

Нова парадигма освіти закликає кожну людину до безперервної розвиваючої «освіти крізь усе життя». У наукових джерелах термін *парадигма* (від. давньогр. *παράδειγμα* – приклад, зразок) має багато тлумачень, що залежить від галузі знань та аспекту вивчення поняття. Філософське розуміння пропонує визначення парадигми як «системи фундаментальних методологічних принципів, що передбачають глобальні змістовні й технологічні перетворення» [7, с. 4], «основоположної теорії разом зі способами її використання» [8, с. 310], «моделі, зразка для розв'язання певних завдань» [9, с. 20] тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше ідею парадигми запропонував у 70-х рр. ХХ ст. Т. Кун, застосувавши її для характеристики нормального та екстраординарного етапів розвитку науки. Він довів, що на стадії стабільного наукового розвитку вчені працюють у рамках певної парадигми, використовуючи її до абсолютно всіх, навіть нових, дослідницьких фактів. Неможливість застосування парадигми для пояснення нових фактів призводить до кризи в науці, що завершується зміною парадигм [8, с. 310].

У сфері педагогіки парадигмальні освітні ідеї привернули увагу багатьох учених, які висвітлюють сутність і ключові ідеї різних освітніх парадигм, визначають методологічні підходи та принципи їх реалізації. Серед них: В. Андрущенко, Є. Бондаревська, І. Зязюн, Г. Коджаспірова, В. Кремень, О. Пехота, Г. Рузавін, І. Соколова та ін.

Ретроспективний погляд на історію педагогічної думки дає підстави говорити про давній і безперервний розвиток педагогічної науки в межах панівної сцієнтистської парадигми, принаймні від епохи Просвітництва й майже до кінця ХХ ст. Ця парадигма детермінувала утвердження педагогіки знань, зорієнтованої на технічні аспекти навчання й виховання особистості та їх оцін-

ку. Дослідники одноставно називають найсуттєвішу ознаку цього напряму – знеособлений, репресивний характер, адже не було враховано потреб і можливостей індивіда, ігнорувалися загальнокультурний та етнокультурний контексти навчально-виховного процесу.

Основною **метою статті** є обґрунтування концептуальні ідеї щодо збагачення змісту аграрної освіти культурно-історичними та етнокультурними смислами з перспективою виховати носія і творця національної культури, готового до комунікації в умовах полікультурного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Гуманізація освіти стимулювала перехід від сциентистської педагогічної парадигми індустріального суспільства до культурологічної парадигми сучасного «суспільства знань». Орієнтація нової педагогічної моделі на принцип культуровідповідності в постановці та вирішенні освітніх проблем зумовила виникнення концептуальних ідей щодо збагачення педагогічного процесу культурно-історичним та етнокультурним змістом.

Гуманізація освіти передбачає розуміння людини як найвищої соціальної цінності, шанобливе ставлення до її гідності, потреб та інтересів. Процес гуманізації освіти спрямований на духовний розвиток людини, творче ставлення до формування її здібностей, стимулювання потреби до саморозвитку і самовдосконалення [3, с. 5]. Засобом досягнення гуманізації освіти виступає гуманітаризація як акцентування людських аспектів в навчальних дисциплінах. Гуманітаризація освіти розглядається не просто як один з резервів підвищення якості майбутніх фахівців, що випускаються, але й насамперед як процес формування людини високої культури і духовності, залучення її до загальнолюдських цінностей, розвитку їх творчих можливостей та здібностей [1, с. 1].

У площині нашого дослідження гуманітарну парадигму розглядаємо як множину теоретичних положень, ідей та переконань щодо розуміння освіти як феномену культури, а її мети – як прилучення особистості до світу культури й забезпечення діалогу в системах «людина в культурі» й «культура в людині».

Взаємозв'язок природничо-наукової і гуманітарної культур полягає в тому, що ці зазначені види культур: мають єдину основу, виражену в потребах й інтересах людини і суспільства щодо створення оптимальних умов для самозбереження і вдосконалення; здійснюють взаємообмін досягнутими результатами

(це знайшло своє вираження, наприклад, в етиці природознавства, раціоналізації гуманітарної культури тощо); взаємно координують в історико-культурному процесі; є самостійними частинами єдиної системи знань науки про природу, суспільство і мислення; мають основоположну цінність для людини, бо вона вже своїм космо-, біо-, психо-, соціо- культурним походженням виражає єдність природи і суспільства.

Класична освітня парадигма не в змозі допомогти людині впоратись із сучасними глобальними проблемами: новий виток цивілізації припускає становлення нових ціннісно-сміслових орієнтирів і, як наслідок, такої системи освіти, в якій з'єднуються природні, соціальні і культурні аспекти освітньої діяльності. Тому завданням освітньої системи стає формування гуманістичної особистості, розкриття творчих людських здібностей і якостей, а не лише оволодіння готовою інформацією, обсяг якої в нинішніх умовах різко зростає.

Потреба в якісно нових, суспільних орієнтирах пов'язана з загостренням глобальної екологічної кризи, коли заклик «повернутися думкою до землі та лісу» набуває загальнолюдського значення. Відомий філософ М. Бердяєв констатував, що необхідні нова «якість життя» – «земля й реалістичне відчуття землі», «реалізм матері-землі», «містична земля» [6, с. 152-153].

Землеробство, на відміну від багатьох інших форм діяльності, розвивається не лише в соціальному, але й в природно-біологічному контексті. Людина-землероб відрізняється від інших людей потягом до землі, що в свою чергу накладає відбиток на характер і поведінку людини, формує специфічну ментальність. Цей природно-біологічний зв'язок був і залишається не лише умовою процвітання землеробства, але й чинником, супутнім формуванню і відтворенню деяких базових людських цінностей, що дозволяють говорити про елементи особливої моралі, властивої землеробові [5, с. 3].

Споконвічна хліборобська праця витворила свій світ уявлень, своє самобутнє розуміння явищ навколишньої дійсності. Плекання зернових злаків вимагало різноманітних знань про атмосферні опади, клімат, стан ґрунту, ботаніку рослин тощо. Тож було важливо усю суму енциклопедичної народної мудрості звести до певної системи, яка б мала практичну користь. Народні хліборобські традиції є тим випробуваним засобом, який дозволяє зберігати і передавати молоді набутий старшими поколіннями досвід.

Справжнім творцем і зберігачем сільськогосподарської культури був і залишається народ. Українські селяни-хлібороби, які протягом тисячоліть виробляли свій менталітет, світогляд, психологію, мораль, залишили для своїх нащадків усе найцінніше у формі моральних норм, звичаїв, традицій.

Кожен народ відтворює через систему народних традицій (культурно-історичних, релігійних, трудових, виховних, родинно-побутових) свою духовну культуру, свій характер і психологію, своє самобутнє обличчя, що вирізняє його з-поміж інших націй світу. Народні традиції – це фундамент, на якому базуються міцні ідейні та моральні цінності людини. Г. Ващенко у науковій праці «Виховний ідеал» зазначає, що традиційним ідеалом треба визначити той, що витримав іспит історії, найбільше відповідає психології народу та його призначенню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості і в творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу [2].

Найбільш яскравим взірцем гуманітаризації освіти є введення в навчальний процес екологічного імперативу, репрезентованого такими напрямками підготовки, як екологічна культура, екологія культури, етнічна екологія. Екологічний підхід став необхідною складовою гуманітарної парадигми, об'єднавши природо- і культуровідповідність теоретичних знань і практичних дій людини і зумовивши потребу в інтеграції, гуманізації процесу навчання. Нині особливе місце в змісті аграрної освіти відводиться культурологічному блоку дисциплін, який наповнений глибоким світоглядним сенсом та спрямований на гармонізацію стосунків в системах «людина-природа»; «людина-суспільство».

Екологізація, звівши воєдино природні і антропологічні аспекти вирішення глобальних проблем, стала певною «відповіддю» на запропонований культурою і природою «виклик» – екологічну катастрофу, яка здатна «загубити» людину в «чужому» культурному часопросторі. Екологічна орієнтація стає домінантою часу, а само поняття «екологія» перестає бути тільки біологічною категорією, перетворюючись у соціокультурний феномен.

Інтегратором усіх екологічних, а також точних і гуманітарних дисциплін є етнокультурний ландшафт, гетерогенний культурний простір, який і дозволяє людині «повернути» себе в світ, причому не як спостерігача, а його творця. У цьому просторі особистість набуває рис активного спостерігача в мінливому се-

редовищі ландшафту. «Я» і «світ» розглядаються як одночасно створене за допомогою рефлексії. На відміну від простору, що сприймається крізь призму наукової картини світу, яку можна оцінювати і структурувати, ландшафт дозволяє жити в ньому. Культура в такому аспекті стає середовищем існування людини, його екологією, його «Будинком».

Одним із важливих шляхів формування екологічної свідомості та культури вважають пізнавальну діяльність із засвоєння досвіду етносу у ставленні до природи як джерела матеріальної та духовної культури, основи екологічних умов життя, а також оволодіння практичними вміннями, навичками та прийомами, виробленими в народній практиці. Національні традиції та фольклор вчать «шанобливому, бережливому, цнотливому ставленню до рідної природи» [7, с. 31].

Висновки. Таким чином, наповнення змісту аграрної освіти культурно-історичними надбаннями українського народу сприятиме забезпеченню духовної єдності поколінь; утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, гармонії її стосунків з навколишнім середовищем, суспільством і природою.

Література

1. Бичко І. Українська ментальність і проблема гуманітаризації національної віщої освіти / І.Бичко // Розбудова держави. – 1993. – № 3. – С. 58-60.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г.Ващенко. – Полтава : Вид-во «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
3. Запорожченко А. В. Гуманизация и отчуждение человека: проблемы и перспективы [Текст] / А.В.Запорожченко, В.А.Кавалеров. – О. : Астропринт, 2005. – 120 с.
4. Зязюн І. А. Гуманістична освіта порятує Україну / І. А. Зязюн // Трибуна. – 1996. – № 3/4. – 22 серпня. – С. 22-23.
5. Макарчук О. М. Хліборобська душа народу: розселення як фактор моральної деформації [Електронний ресурс] / О. М. Макарчук. – Режим доступу : nbuv.gov.ua/portal/Makarчук.pdf. – Назва з екрану.
6. Максюта М. Є. «Хліборобський» поворот у світоглядній свідомості на порозі третього тисячоліття: «георгіки душі» для глобалізованого людства? / М. Є. Максюта // Людина і культура в умовах глобалізації : зб. наук. статей. – К. : [б. в.], 2003. – С. 145-155.

7. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя: монография / Е. Н. Пехота; под общ. ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 281 с.

8. Рузавин Г. И. Методология научного исследования : учеб. пособие / Г. И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.

9. Соколова І. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : монографія / І. В. Соколова ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Маріуполь ; Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.

REFERENCES

1. Bychko I. Ukrayins'ka mental'nist' i problema humanitaryzatsiyi natsional'noyi vishchoyi osvity / I. Bychko // Rozbudova derzhavy. – 1993. – # 3. – S. 58-60.

2. Vashchenko H. Vykhovnyy ideal : pidruch. dlya pedahohiv, vykhovnykiv, molodi i bat'kiv / H. Vashchenko. – Poltava : Vyd-vo «Poltavs'kyy visnyk», 1994. – 191 s.

3. Zaporozhchenko A. V. Humanyzatsyya y otchuzhdenye cheloveka: problemy y perspektyvy [Tekst] / A. V. Zaporozhchenko, V. A. Kavalerov. – O. : Astroprint, 2005. – 120 s.

4. Zyazyun I. A. Humanistychna osvita poryatuye Ukrainu / I. A. Zyazyun // Trybuna. – 1996. – # 3/4. – 22 serpnia. – S. 22-23.

5. Makarchuk O. M. Khliborobs'ka dusha narodu : rozselyanyuvannya yak faktor moral'noyi deformatsiyi [Elektronnyy resurs] / O. M. Makarchuk. – Rezhym dostupu : nbuv.gov.ua/portal/Makarcuk.pdf. – Nazva z ekranu.

6. Maksyuta M. Ye. «Khliborobs'kyy» povorot u svitohlyadnyy svidomosti na porozi tret'oho tysyacholittya: «heorhiky dushi» dlya hlobalizovanoho lyudstva? / M. Ye. Maksyuta // Lyudyna i kul'tura v umovakh hlobalizatsiyi : zb. nauk. statey. – K. : [b. v.], 2003. – S. 145-155.

7. Pekhota E. N. Yndyvydualyzatsyya professyonal'no-pedahohycheskoy podhotovky uchytelya : monohrafiya / E. N. Pekhota ; pod obshch. red. Y. A. Zyazyuna. – K. : Vyshcha shk., 1997. – 281 s.

8. Ruzavyn H. Y. Metodolohyya nauchnoho yssledovannya : ucheb. posobye / H. Y. Ruzavyn. – M. : YuNYTY-DANA, 1999. – 317 s.

9. Sokolova I. Profesiyna pidhotovka maybutn'oho vchytelya-filoloha za dvoma spetsial'nostyamy: monohrafiya / I. V. Sokolova. – K. : [b. v.], 2008. – 400 s.

lova ; za red. S.O.Sysoyevoyi. – Mariupol; Dnipropetrovs'k : ART-PRES, 2008. – 400 s.

THE HUMANITARIAN PARADIGM IN AGRICULTURAL EDUCATION

N. KOSTRYTSIA, PhD of Pedagogical Sciences, Professor of Department of Ukrainian and Classical Languages, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

In the article the concept of "humanitarian paradigm" is regarded as a set of theoretical propositions, ideas and beliefs about the understanding of education as a cultural phenomenon. Orientation of new pedagogical model on principle of culture accordance in the formulation and solution of educational problems led to the emergence of conceptual ideas to enrich the content of agricultural education with cultural and historical, ethnic and cultural meanings.

The paradigm, humanitarian culture, culture of natural science, folk traditions, ethnic and cultural landscape, cultural space.

УДК 378.4+37.091

ЕТАПИ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

КРАВЧЕНКО О.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри державної служби, адміністрування та управління ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” м.Старобільськ

У статті розглянуто процес розроблення стратегії розвитку університету в сучасному динамічному середовищі. Визначено основні етапи розроблення стратегії розвитку університету, які визначаються певною структурованістю та послідовністю. Висвітлено зміст діяльності на різних етапах розроблення стратегії, що є сукупністю методів та прийомів управління навчальним закладом.

© О. І. Кравченко, 2015